

Rezumatul prezentărilor din cadrul evenimentului LEADER Talks

Follow-up of the LEADER Talks Event's Presentations

RO

Evenimentul **LEADER Talks**, organizat de **Federația LEADER**, și-a propus să vină în **sprijinul autorităților locale, fermierilor, persoanelor din mediul academic și al cercetării**, dar și a oamenilor de afaceri implicați și interesați de dezvoltarea rurală în spațiul european. Am reușit încă odată să facilităm astfel **networking-ul între instituțiile guvernamentale, cele ale Uniunii Europene și nu în ultimul rând între GAL-urile din România** care în prezent performează în prezent la un nivel ridicat **al metodei Programului LEADER. Apetența pentru metoda și impactul LEADER** este motivul principal pentru care federația noastră, care reunește probabil cele mai reziliente GAL-uri din România, nu încetează să pună în lumină efectele pozitive ale abordării LEADER în domeniul **dezvoltării rurale**. Și ne dorim să notăm totodată faptul că am organizat acest eveniment special în ziua sărbătorii de **Dragobete**, fiindcă suntem și vom rămâne pe termen lung **îndrăgostiți de LEADER și împătimiți ai dezvoltării rurale românești**.

Agenda LEADER Talks a fost gândită întocmai pentru a atinge temele și subiectele esențiale care stau la baza metodei LEADER, dar și la fundamentul pe care noi, GAL-urile membre ale Federației LEADER, l-am așezat la temelie activității noastre. Este în beneficiul tuturor părților implicate să înțelegem mai bine ce înseamnă **capitalul și coeziunea socială** în contextul actual, dar și cât de vitală este în acest moment **abordarea multifond. Obiectivul evenimentului**, așa cum a fost formulat de către doamna prezentator **Elena Nicolae**, a fost să ne reamintim câte lucruri putem face pentru **comunitățile rurale** în care acționăm dacă dinamica implementării proiectelor europene devine mai facilă și atinge cele mai înalte cote ale potențialului LEADER. Până la urmă, finalitatea muncii noastre zilnice trebuie să fie **comunitatea**. Dincolo de o bună comunicare internă și externă la nivel guvernamental, instituțional și organizațional se află dezvoltarea rurală pe care ne dorim să o realizăm, menținând **abordarea de jos în sus** în care credem.

Discursurile inspiraționale, care au deschis evenimentul, ne-au motivat să continuăm ziua de 24 februarie cu idei practice și aplicate domeniilor noastre de interes. În acest sens, **domnul Mihail Dumitru, director general adjunct al DG AGRI**, ne-a reamintit de durabilitatea și succesele Programului LEADER încă de la apariția sa. În același spirit, **domnul Thibaut Guignard**, în calitate de **vicepreședinte ELARD și președinte LEADER France** este totodată impresionat de dezvoltarea rurală marcată de impactul și succesul Federației LEADER România. Programul LEADER reușește să construiască activ, într-o manieră unitară și omogenă, cooperarea transnațională și interumană. Domnul Thibaut este în favoarea unei colaborări mai puternice și a unui schimb de experiență constant între **LEADER France și LEADER România**, iar acest lucru ne bucură.

În ceea ce privește **GAL-urile**, ambii speakeri sunt de părere că existența lor a dus încă de la început îmbunătățirea guvernării locale, deoarece GAL-urile au reușit întotdeauna să atragă resurse și să implementeze strategii de dezvoltare locală ce răspund **particularităților comunității** pe care o deservesc. Vorbim și despre **inovare** deoarece metoda LEADER se orientează spre proiecte cu un nivel inovativ ridicat în toate sferile de interes european: socială, economică și tehnologică. În acest sens, **abordarea**

multifond contribuie la integrarea unor concepte tot mai prezente în UE cum ar fi: smart village, tranziția verde, digitalizarea, multiculturalismul sau incluziunea socială. Concepte de altfel cu totul îmbrățișate pe plan european mai ales de către populația tânără printre care se numără și **Ruben Laze, elev** și totodată cel mai tânăr speaker al evenimentului. El însuși este un exemplu care dovedește că tinerii nu au părăsit mediul rural, ei încă își doresc să fie implicați în **procesele decizionale** și să intre în arealul civismului, chiar dacă barierele peste care trebuie să treacă nu sunt facile.

Cetățenii europeni se întorc la **sat** pentru a găsi o alternativă a vieții pe care spațiile urbane o plasează oarecum și aparent în contradicție cu evoluția civilizațională. **Domnul Radim Srsen, din partea Comitetului European al Regiunilor**, ne-a oferit exemplul personal. Pentru el, revenirea la zona rurală înseamnă translatarea cunoștințelor și a experienței sale profesionale în cadrul instituțiilor UE într-o practică ce pornește de la firul ierbii. Totodată, domnul Radim ne-a citit gândurile când s-a referit la **abordarea multifond** și la **îngreunarea birocratică** ca fiind două spețe ce trebuiesc rezolvate pentru ca activitatea GAL-urilor să intre într-un context mai dinamic al productivității. **Cehia**, așa cum ne-a descris-o domnul **Srsen**, este un model în acest sens: aici utilizarea a **cinci fonduri**, animarea teritoriilor rurale și simplificarea procedurilor birocratice se întâmplă deja, lăsând loc unei dezvoltări prin metoda LEADER și a unei cooperări internaționale care funcționează. Din perspectiva sa elenă, **domnul Nikos Thomaidis** (manager al GAL Kavala) a subliniat principiile cu care a pornit la drum odată cu primul său contact cu LEADER și s-a referit la solidaritate, democrație și grija pentru populația din zonele rurale. Odată ce aceste valori transpar în mod direct, dezvoltarea nu înseamnă neapărat creștere. Dezvoltarea este un întreg proces de schimbare socio-economică și mai ales o îmbunătățire substanțială a aspectelor sociale ale vieții – trebuie să explorăm până la capăt capitalul social de care dispunem atunci când gândim o strategie de dezvoltare locală. Sau, mai poetic, păstrând stilul de discurs al domnului Thomaidis, suntem datori să le oferim **oamenilor resurse să-și exploreze creativitatea și să-și reinventeze moștenirea culturală**.

Primul panel a fost dedicat **socialului** din toate punctele de vedere. LEADER este în cele din urmă despre oameni, despre **coeziune și incluziune socială**. Doamna **Iwona Lisztwan**, tot din partea **DG AGRI**, a explicat cu atenție aceste concepte, oferindu-ne definiția termenilor cu care am trasat liniile de forță ale primului panel. Astfel, capitalul social este despre rețele locale, despre parteneriate, suport reciproc, facilitare, muncă în echipă și comunicare, având la bază **principiul încrederii**. De altfel, **nucleul LEADER** este **implicarea** oamenilor în luarea **deciziilor** la nivel local, dar și în planificarea a ceea ce își doresc să realizeze, parafrazând cuvintele domnului **Peter Toth, de la ENDR**. Acesta ne-a asigurat că metoda LEADER nu poate exista fără **parteneriate reale** și a pus încă odată accentul pe importanța **networking-ului**. Din perspectiva de GAL, doar atunci poți să oferi comunității o dezvoltare reală, când ai reușit cu succes să crezi o rețea care să implice activ instituțiile, actorii locali și comunitatea. Să nu uităm că GAL-urile nu sunt entități izolate, ele au parteneri locali, relații dinamice cu GAL-uri din alte teritorii și, cel mai important, lucrează cu instituții din sistemul LEADER (AM, AFIR, RNDR), iar această relație din urmă nu poate exista fără un dialog consistent și constant, după cum ne asigură domnul Toth.

În mod complementar, **domnul Marius Micu, secretar de stat al MADR**, a condus discuția spre rezultatele palpabile ale metodei LEADER și a tendințelor acesteia, care în prezent sunt mai ales sociale. Totodată, știm că principala sursă de finanțare pentru GAL-urile din România este **Planul Național Strategic** (500

milioane de euro) și că mai există un adaos din **Fondul Social** (163 de milioane de euro), însă aici trebuie să punem accentul pe beneficiile multifondului. Privind lucrurile la rece, realitatea este că nevoile din domeniul agricol, cel educațional și al serviciilor conexe dezvoltării rurale sunt mult prea mari comparabil cu aceste cifre. În final, nici aparenta multitudine a celor 237 de GAL-uri funcționale la nivel național nu înseamnă o dezvoltare rurală efectivă sau imediată. Dacă vorbim doar de funcționare, aici finanțarea are o **absorbție de 72%**, după cum punctează domnul Micu. Totuși, suntem nevoiți să notăm că, din nefericire, o mare parte a activității GAL-urilor pe plan național rămâne la nivel de subzistență. În același asentiment este și **doamna deputat Raluca Dumitrescu** care consideră că banii pe care guvernul îi alocă GAL-urilor românești **nu vor fi niciodată suficienți** pentru dezvoltarea ruralului. Un argument dus mai departe de domnul **senator Adrian Oros** care, în urma experienței sale recente de ministru al Agriculturii, a ajuns la concluzia că **România nu va avea niciodată un proiect de țară** și că singurele **proiecte care au șanse** în acest moment sunt **cele locale, județene și regionale**, susținute de GAL-uri. Pornind de la firul ierbii, pe baza unei strategii puternice, succesul înseamnă aducerea împreună a individualităților, contribuind la o schemă mai degrabă cumulativă decât particulară. Tot domnul Oros ne asigură că **alocarea de 10% este fezabilă** dacă pornim la drum cu încrederea și entuziasmul că vom reuși și îi mulțumim pentru apriecierea și încrederea pe care o are în GAL-uri.

Mai apoi, am înțeles de la **domnul Stefan Spasov** faptul că mecanismele actuale din România seamănă destul de mult cu cele din Bulgaria în ceea ce privește dinamica aprobărilor, a contractării și a implementării. Este vorba despre o distanță temporală, mai exact un decalaj care există între programele de dezvoltare rurală, care nu ajung în stadiul final până când Planul Național Strategic nu se stabilizează. Totodată, la nivel de Bulgaria, aprobările provin din partea experților Autorității de Management care în prezent lucrează la elaborarea regulilor pentru implementarea LEADER în următoarea perioadă de tranziție.

Probabil **modelul LEADER de dincolo de Prut** nu este atât de cunoscut pe plan național și tocmai de aceea am fost cât se poate de deschiși și de entuziasmați de alăturarea **Rețelei Naționale LEADER din Republica Moldova** la evenimentul nostru. Încă de la primul contact cu Programul LEADER, **domnul Vitalie Jereghi** a recunoscut că efectele pozitive ale acestei abordări nu au încetat să apară. Republica Moldova are în prezent **45 de GAL-uri** finanțate exclusiv din fonduri externe (LEADER), iar **sustenabilitatea** este următorul obiectiv de atins, motiv pentru care s-au creat discuții solide pe această temă. În plină pandemie și luptă împotriva declinului demografic, anii 2019-2020 au fost cruciali pentru Programul Național LEADER din Moldova, iar acesta este un **model excelent** de urmat, unul pe care trebuie să-l notăm ca să ne inspire cel puțin pentru următoarea perioadă. Un alt ideal, așa cum a fost formulat de **domnul Cosmin Sălășan**, este fuziunea armonioasă a diversităților regiunilor rurale din Europa. În acest sens, latura socială este una dintre cheile principale prin care putem reînvia ce înseamnă **regiunile noastre**. Să nu uităm că GAL-urile dețin toate armele necesare pentru a intra în nucleul regional, acolo unde putem înțelege totul despre comunitățile în care credem.

Cel de-al doilea panel s-a concentrat pe **beneficiile utilizării multifondului** și a fost deschis de către **domnul europarlamentar Daniel Buda** într-o notă optimistă. În accepția sa, LEADER înseamnă un pas înaintea autorităților centrale când vine vorba despre contactul direct cu cetățenii, dar și faptul că GAL-

urile sunt **foarte buni administratori ai resurselor financiare UE**. Dacă Moldova se confruntă cu declinul demografic, lucrurile sunt similare în ceea ce privește același barometru în mediul rural românesc. Aici fenomenul exodului se traduce în mod direct prin cvasi-absența unor condiții de trai minimale pentru epoca în care ne aflăm. Dincolo de infrastructură, mediul rural este cu un pas în urmă vizavi de **educație și digitalizare**, fără de care, nu vom reuși să readucem sau să păstrăm populația tânără la sat. Domnul Buda a subliniat cât de **importante sunt investițiile demarate de către GAL-uri**, dar și cât de esențial este multifondul ca oportunitate: trebuie să găsim mecanismele pentru ca această realitate să devină palpabilă.

Dacă nu ne concentrăm pe o anumită sumă necesară LEADER, ci pe o transcriere atentă a nevoilor spațiului rural, atunci o **analiză calitativă este mai importantă decât o investiție cantitativă**. Aceasta este afirmația cu care **domnul deputat Emil Dumitru** și-a început discursul, punctând totodată faptul că Ministerul Agriculturii trebuie să se lupte pentru multifond, deoarece este o **victorie** din punctul de vedere al finanțărilor europene. Fără intenția de a fi părțitor, domnul Dumitru are încredere că Ministerul Agriculturii va **bonusa** pe perioada de tranziție acele GAL-uri care au atins deja un anumit **grad de performanță**.

Un bun exemplu de utilizare multifond are și **Grecia**, iar doamna **Iro Tsimpri**, director al Development Agency At Achaia S.A., ne-a explicat că, în cazul lor, s-a decis ca LEADER să poată fi finanțat, în funcție de situație, prin toate **cele patru fonduri permise: FEADR, EMFF, FSE și FEDER**. Majoritatea GAL-urilor și a FLAG-urilor elene implementează strategii de dezvoltare locale prin mai multe fonduri, interconectând prioritățile și obiectivele diferitelor fonduri și obiective naționale. În ceea ce privește procesul de evaluare, există îndrumări între GAL-uri și AM, folosind un instrument online, în care este publicată toată munca depusă de AM și GAL-uri. Acest lucru permite GAL-urilor să prezinte **cele mai bune practici** și să discute pe marginea **progresului** acestora. Când vom fi predispuși să spunem că nu se poate, să avem în minte că în spațiul european există astfel de **modele multifond** și să ne păstrăm **motivația de a continua**.

Mai departe, **domnul Cristian Găină, director al GCB Holding**, în baza experienței sale de consultantță în domeniul business, a redus într-un mod inedit conceptul de multifond la nivel individual. Până la urmă, persoana fizică înțelege multifondul ca o soluție de a avea **venituri complementare** unui venit de bază. Transpunând această idee la nivel de GAL, vorbim despre o **rețetă de succes** deoarece, în cuvintele domnului Găină, știm să utilizăm ingredientele corecte în raport cu nevoile existente. Astfel, nu trebuie să fim auto-suficienți, adică să rezolvăm nevoia cu un singur instrument capital. Lucrurile se pot dezvolta frumos dacă echipa de proiect este matură, creativă și înțelege faptul că diferența o face valoarea umană și natura contribuției.

Tot o continuare a ideilor frumoase este și conceptul de **LEADER Hub**, definit de **domnul profesor universitar Stelian Brad**, care a vorbit despre ideea de comunități integrate în care dezvoltarea depinde de ceea ce numim linii de conectare rural-urban. În prezent, problema principală semnalată de domnul Brad este cea latură a multifondului ce implică faptul de a nu mai limita investițiile la sectorul public. Trebuie să implicăm **comunitatea și antreprenorii locali**, în timp ce este obligatoriu să de unde atrage resursele și spațiul de a le vinde. Ideea de **hub** în sine se traduce prin mai mulți **actori, primării și**

antreprenori din mediul rural și urban organizați în grupe de lucru și ghidați de inițiativă, dorință de inovare și de evoluție accelerată. Un hub are în centru o gândire comună, care depășește nevoile individuale ale comunității și reprezintă **nevoia colectivă**, bazându-se pe un networking puternic și foarte bine fundamentat chiar și din punct de vedere instituțional.

Dincolo de proiecții și discuții conceptuale, am avut printre noi și un invitat special din partea **Băncii Transilvania**. **Doamna Teodora Botiș**, de la **Departamentul de Programe Europene**, ne-a asigurat că există soluții pentru finanțarea proiectelor cu fonduri europene nerambursabile. S-a creat un precedent pe care ne bazăm, fiindcă Banca Transilvania a creditat deja diferite GAL-uri, în special în situații în care acestea erau beneficiari direcți ai contractelor de finanțare. Totuși, o zonă mai sensibilă este cea în care GAL-ul este partener în cadrul proiectului, însă banca urmărește proiectul în integritatea sa. Atât GAL-ul trebuie să aibă o sursă de finanțare, cât și partenerii săi. Ei trebuie să poată duce la capăt contractul realizat. Când este nevoie de cofinanțare, banca poate interveni cu un credit de investiții, dar în acest caz este vorba de un credit de investiții cu garanții. **Banca ajută cu consultanță și intervine în implementarea proiectului** în diverse etape, iar această latură interactivă stă la baza unei **cooperări solide** dintre cele două părți. O cooperare pe care ne dorim s-o avem în minte când punem problema multifondului.

Concluzia acestui panel a venit din partea **domnului Valeriu Căpraru, președinte al GAL Tecuci și membru fondator al Federației noastre**. Din experiența dumnealui, domnul Căpraru a explicat absența multifondului în România printr-o simulare a complementarității dintre două fonduri, programele PNDR și cele ale Fondurilor Structurale. Într-un fel continuând ideea domnului Dumitru, domnul Căpraru a subliniat că în prezent există GAL-uri care nu au capacitatea necesară de a aborda multifondul, însă asta nu înseamnă că nu avem modele de succes care, nu doar că au atins acest prag de performanță, ci în prezent depind în mod vital de accesarea multifond. De altfel, acesta este **pasul firesc** pentru cele din urmă.

Desigur, când vine vorba despre situația **GAL-urilor**, nu suntem egali, iar diferențele țin atât de funcționare, cât și de strategie, de volumul actual al proiectelor aflate în implementare și nu în ultimul rând de gradul de finanțare obținut. **Fără o alocare pe măsura nevoilor** existente nu vom reuși să ne ducem la bun sfârșit strategiile și cu atât mai puțin vom atinge nivelul de dezvoltare de care **mediul românesc** este dependent în acest moment crucial pentru (re)ralierea la spațiul european.

ENG

The **LEADER Talks** event, organized by **the LEADER Federation**, aimed to **support local authorities, farmers, academics and research people**, but also businessmen involved and interested in rural development in the European area. We have managed once again to facilitate **the networking** between **the governmental institutions**, those of the **European Union** and last but not least **between the LAGs in Romania** that are currently performing at a high level of **the LEADER Program method**. **The appetite for the LEADER method and impact** is the main reason why our federation, which brings together probably the most resilient LAGs in Romania, does not cease to highlight the positive effects of the LEADER

approach in the field of **rural development**. And we also want to note that we organized this special event on the day of the **Dragobete** holiday, because we are and will remain in **love with LEADER and aficionados of the Romanian rural development** in the long run.

The **LEADER Talks agenda** was designed exactly to touch on the essential themes and topics underlying the LEADER method, but also to the foundation that we, the LAGs members of the LEADER Federation, have laid at the foundation of our work. It is for the benefit of all parties involved to better understand what **capital and social cohesion** mean in the current context, but also how vital the **multi-fund approach** is at the moment. The **objective of the event**, as formulated by the presenter **Mrs. Elena Nicolae**, was to remind us how many things we can do for **the rural communities** where we act if the dynamics of implementing European projects becomes easier and reaches the highest levels of leader potential. After all, the goal of our daily work must be the **community**. Beyond a good internal and external communication at the governmental, institutional and organizational level is the rural development that we want to achieve, maintaining the **bottom-up approach** we believe in.

The **inspirational speeches** that opened the event motivated us to continue the 24th of February with practical ideas and applied to our areas of interest. In this regard, **Mr. Mihail Dumitru, Deputy Director General of DG AGRI**, reminded us of the endurance and successes of the LEADER Programme since its appearance. In the same spirit, **Mr. Thibaut Guignard**, as **ELARD vice-president and president of LEADER France**, is also impressed by the rural development marked by the impact and success of the LEADER Romania Federation. The LEADER programme manages to build actively, in a unitary and homogeneous manner, transnational and people-to-people cooperation. Mr. Thibaut is in favour of a stronger collaboration and a constant exchange of experience between **LEADER France and LEADER Romania**, and we are pleased about this.

As far as **LAGs** are concerned, both speakers are of the opinion that their existence has led from the outset to the improvement of local governance, as LAGs have always managed to attract resources and implement local development strategies that respond to the **particularities of the community** they serve. We are also talking about **innovation** because the LEADER method is oriented towards projects with a high innovative level in all the spheres of European interest: social, economic and technological. In this respect, the **multi-fund approach** contributes to the integration of concepts increasingly present in the EU such as: smart village, green transition, digitalisation, multiculturalism or social inclusion. Concepts that are totally embraced at European level, especially by the young population, among which is **Ruben Laze, a student** and also the youngest speaker of the event. He himself is an example that proves that young people have not left the countryside, they still want to be involved in **decision-making processes** and enter the area of civism, even if the barriers they have to cross are not easy.

European citizens return to the **village** to find an alternative to the life that urban spaces place somewhat and seemingly at odds with civilizational evolution. **Mr. Radim Srsen, on behalf of the European Committee of the Regions**, gave us his personal example. For him, returning to the countryside means translating his knowledge and professional experience within the EU institutions into a practice that starts from the grassroots. At the same time, Mr. Radim read our thoughts when he referred to **the multi-fund**

approach and the **bureaucratic burden** as two cases that need to be resolved in order for the LAG's work to enter a more dynamic context of productivity. **The Czech Republic**, as **Mr. Srsen** described it to us, is a model for this: here the use of **five funds**, the animation of rural territories and the simplification of bureaucratic procedures are already happening, leaving room for development through the LEADER method and international cooperation that works. From his Greek perspective, **Mr. Nikos Thomaidis** (manager of the Kavala LAG) highlighted the principles with which he started with his first contact with LEADER and referred to solidarity, democracy and care for the population of rural areas. Once these values are directly transparent, development does not necessarily mean growth. Development is a whole process of socio-economic change and especially a substantial improvement in the social aspects of life – we must explore to the end the social capital we have when we think of a local development strategy. Or, more poetically, keeping with Mr. Thomaidis' style of discourse, we owe it to ourselves to give **people the resources to explore their creativity and reinvent their cultural heritage**.

The first panel was dedicated to **social** from all points of view. LEADER is ultimately about people, about **cohesion and social inclusion**. Mrs. **Iwona Lisztwan**, also from **DG AGRI**, carefully explained these concepts, giving us the definition of the terms with which we drew the lines of force of the first panel. Thus, social capital is about local networks, about partnerships, mutual support, facilitation, teamwork and communication, based on the **principle of trust**. In fact, **the core of LEADER** is the **involvement** of people in making **decisions** at local level, but also in planning what they want to achieve, paraphrasing the words of Mr. **Peter Toth, from ENDR**. He assured us that the LEADER method could not exist without **real partnerships** and once again emphasized the importance **of networking**. From a LAG perspective, only then can you offer the community a real development, when you have successfully managed to create a network that actively involves institutions, local actors and the community. Let us not forget that LAGs are not isolated entities, they have local partners, dynamic relations with LAGs in other territories and, most importantly, they work with institutions in the LEADER system (AM, AFIR, RNDR), and the latter relationship cannot exist without a consistent and constant dialogue, as Mr. Toth assures us.

In a complementary way, **Mr. Marius Micu, Secretary of State in the MADR**, led the discussion to the tangible results of the LEADER method and its tendencies, which are currently especially social. At the same time, we know that the main source of funding for LAGs in Romania is the **National Strategic Plan** (EUR 500 million) and that there is still a mark-up from the **Social Fund** (EUR 163 million), but here we must emphasize the benefits of multi-fund. Looking at things cold, the reality is that the needs in the agricultural, educational and rural development-related services are far too great comparable to these figures. Finally, the apparent multiplicity of the 237 LAGs operating at national level does not mean effective or immediate rural development either. If we are talking only about operation, here the funding has an **absorption of 72%**, as Mr. Micu points out. However, we have to note that, unfortunately, a large part of the LAGs' work at national level remains subsistence. In the same agreement is **the deputy Mrs. Raluca Dumitrescu**, who believes that the money that the government allocates to the Romanian LAGs **will never be enough** for the development of the countryside. An argument carried forward by **Senator Adrian Oros** who, following his recent experience as the Minister of Agriculture, has reached the conclusion that **Romania will never have a country project** and that the only **projects that have chances**

at the moment are **local, county and regional** ones, supported by LAGs. Starting from the grassroots, based on a strong strategy, success means bringing together individualities, contributing to a cumulative rather than a particular scheme. Mr. Oros also assures us that **the 10% allocation is feasible** if we start with the confidence and enthusiasm that we will succeed and we thank him for his fierceness and trust in the LAGs.

Then, I understood from **Mr. Stefan Spasov** that the current mechanisms in Romania are quite similar to those in Bulgaria in terms of the dynamics of approvals, contracting and implementation. This is a time distance, that is, a gap that exists between rural development programmes, which do not reach their final stage until the National Strategic Plan has stabilised. At the same time, at Bulgarian level, the approvals come from the experts of the Managing Authority who are currently working on the elaboration of the rules for the implementation of LEADER in the next transition period.

Probably **the LEADER model beyond the Prut** is not so well known nationally and that is why we were as open and enthusiastic as possible by the joining of **the National LEADER Network from the Republic of Moldova** to our event. Since his first contact with the LEADER Programme, **Mr. Vitalie Jereghi** acknowledged that the positive effects of this approach have not ceased to appear. The Republic of Moldova currently has **45 LAGs** financed exclusively from external funds (LEADER), and **sustainability** is the next objective to be achieved, which is why solid discussions have been created on this topic. In the middle of the pandemic and the fight against the demographic decline, the years 2019-2020 were crucial for the National LEADER Program in Moldova, and this is an **excellent model** to follow, one that we must note to be inspired to be at least for the next period. Another ideal, as formulated by **Mr. Cosmin Sălășan**, is the harmonious fusion of the diversity of rural areas in Europe. In this sense, the social side is one of the main keys through which we can re-learn what **our regions** mean. Let us not forget that LAGs have all the necessary weapons to enter the regional core where we can understand everything about the communities, we believe in.

The second panel focused on the **benefits of using multi-fund** and was opened by **MEP Daniel Buda** on an optimistic note. In its view, LEADER means a step ahead of the central authorities when it comes to direct contact with citizens, but also the fact that LAGs are **very good managers of EU financial resources**. If Moldova is facing demographic decline, things are similar regarding the same barometer in the Romanian countryside. Here the phenomenon of the exodus directly translates into the quasi-absence of minimal living conditions for the era in which we find ourselves. Beyond infrastructure, the rural environment is one step behind in terms of **education and digitalization**, without which, we will not be able to bring back or keep the young population in the village. Mr. Buda stressed how **important the investments started by the LAGs are**, but also how essential the multi-fund is as an opportunity: we need to find the mechanisms for this reality to become palpable.

If we do not focus on a certain amount needed for LEADER, but on a careful transcription of the needs of the rural area, then a **qualitative analysis is more important than a quantitative investment**. This is the statement with which **the deputy Emil Dumitru**, began his speech, pointing out at the same time that the Ministry of Agriculture must fight for the multi-fund, because it is a **victory** from the point of view of

European funding. Without the intention of being biased, Mr Dumitru is confident that the Ministry of Agriculture will **bonus** during the transition period those LAGs that have already achieved a certain **degree of performance**.

A good example of multifund use also has **Greece**, and Mrs. **Iro Tsimpri**, director of Development Agency Achaia S.A., explained to us that, in their case, it was decided that LEADER could be financed, depending on the situation, through all **four funds allowed: the EAFRD, the EMFF, the ESF and the ERDF**. Most Greek LAGs and FLAGs implement local development strategies through several funds, interlinking the priorities and objectives of the different funds and national objectives. As regards the evaluation process, there is guidance between the LAGs and the MA, using an online tool, in which all the work done by the MA and the LAGs is published. This allows LAGs to present **best practices** and discuss their **progress**. When we are prone to say that it is impossible, let us bear in mind that in the European space there are such **multi-fund models** and let us keep our **motivation to continue**.

Further, **Mr. Cristian Găină, the manager of GCB Holding**, based on his experience of consulting in the business field, has reduced in a novel way the concept of multi-fund at individual level. After all, the individual understands the multi-fund as a solution to have **income complementary** to a basic income. Transposing this idea at LAG level, we are talking about a **recipe for success** because, in the words of Mr. Hen, we know how to use the right ingredients in relation to existing needs. Thus, we must not be self-sufficient, that is, to solve the need with a single capital instrument. Things can develop beautifully if the project team is mature, creative and understands that the difference is made by human value and the nature of the contribution.

Also, a continuation of the beautiful ideas is the concept of **LEADER Hub**, defined by **Professor Stelian Brad**, who spoke about the idea of integrated communities in which development depends on what we call rural-urban connection lines. Currently, the main issue raised by Mr. Brad is that side of the multi-fund that involves no longer limiting investment to the public sector. We need to involve **the community and local entrepreneurs**, while it's mandatory to where it attracts the resources and space to sell them. The idea of **the hub** itself translates into several **actors, town halls and entrepreneurs from rural and urban areas organized in working groups and guided by initiative, desire for innovation and accelerated evolution**. A hub is centered on a common mindset that goes beyond the individual needs of the community and represents **the collective need**, relying on a strong and very well-founded networking even from an institutional point of view.

Beyond the projections and conceptual discussions, we also had among us a special guest from **Banca Transilvania**. **Mrs. Teodora Botiș**, from the **Department of European Programs**, assured us that there are solutions for financing projects with non-reimbursable European funds. A precedent has been created on which we are based, because Banca Transilvania has already credited different LAGs, especially in situations where they were direct beneficiaries of the financing contracts. However, a more sensitive area is where the LAG is a partner in the project, but the bank pursues the project in its integrity. Both the LAG must have a source of funding and its partners. They must be able to complete the contract made. When co-financing is needed, the bank can intervene with an investment loan, but in this case it is an investment

loan with guarantees. **The bank helps with consultancy and intervenes in the implementation of the project** in various stages, and this interactive side is the basis for a **solid cooperation** between the two parties. A cooperation that we want to have in mind when we ask the question of the multi-fund.

The conclusion of this panel came from **Mr. Valeriu Căpraru, president of the Tecuci LAG and founding member of our Federation**. From his experience, Mr. Căpraru explained the absence of multi-fund in Romania through a simulation of the complementarity between two funds, the NRDP programmes and those of the Structural Funds. In a way continuing Mr. Dumitru's idea, Mr. Căpraru pointed out that there are currently LAGs that do not have the necessary capacity to approach multi-fund, but this does not mean that we do not have successful models that have not only reached this threshold of performance, but currently vitally depend on accessing multi-fund. Incidentally, this is **the natural step** for the latter.

Of course, when it comes to the situation **of the LAGs**, we are not equal, and the differences are related both to the functioning and to the strategy, to the current volume of projects under implementation and not least to the degree of funding obtained. **Without an allocation commensurate** with the existing needs, we will not be able to carry out our strategies and even less we will reach the level of development on which the **Romanian environment** is dependent at this crucial moment for the (re)rallying to the European space.